

LUJ-FERDINAND
SELIN

LONDON

Preveo s francuskog
Goran Kostrović

L O M

 Laguna

naslov originala

Louis-Ferdinand Céline

LONDRES

Copyright © Éditions Gallimard, 2022.

Translation copyright © za srpsko izdanje 2025, LOM

Translation copyright © za srpsko izdanje 2025, LAGUNA

autor ilustracije na koricama

Anri de Tuluz-Lotrek, 1864–1901 (obrada)

Izvor: nga.gov

francusko izdanje priredio

Režis Tetamanci

urednik srpskog izdanja / lektor

Flavio Rigonat

Au début qu'on est arrivé à Londres je la
 voyais presque pas l'Angèle. Si elle venait me dire
 bonjour deux ou trois fois ^{d'après l'angle} le premier mois
 c'est tout. Elle était ~~très~~ ^{très} occupée ^{à s'occuper avec} Parcell
 à s'installer si elle prétendait ^{par une scène} que je ne
 connaissais pas encore du côté de Marble
 Arch ^{sur un beau point} comme ~~si~~ ^{on} orait l'Etoile ^{d'un}
 coin d'un Parc sur le genre de monnaie, de
 Hyde ^(Haver) Park j'allais jamais ^{avec elle} lui
 l'était ^{entièrement} comme ~~pour~~ ^{pas} elle ^{général}. Je
 restais ^{pendant} dans ma zone, je demandais
 rien, ^{à personne} si on me laisse tranquille. C'est
 pas de moi qu'ils/étaient venus à complications.
 Elle m'était ^{très} chère ^{un} petit ~~fais~~ ^{fais} l'Angèle
 dans Leicester Street ^{américaine} ^{pour} et
 le quartier des ~~habits~~ ^{habits} faciles ^{les} ^{un} ^{général}
 au Boulevard si on veut juste à
 d'angle à l'Empire ^{théâtre} ^{à l'époque} ^{pas} ^{était} ^{encore}

PREDGOVOR

London je najobimniji rukopis među neobjavljenim delima Luj-Ferdinanda Selina koja su ponovo ugledala svetlost tokom leta 2021. godine: ima više od hiljadu listova. Neposredno se nadovezuje na *Rat*¹, ali se može čitati potpuno nezavisno, budući da motivi koje obrađuje i likovi koje donosi imaju svoje vlastito jedinstvo, jedinstvo koje pre svega izvire iz urbanog kadra ove pripovesti.

Kada se spomene Selinov roman čija se radnja odvija u britanskoj prestonici, čitalac bi mogao da pomisli na *Ginjolovu družinu* (*Guignol's band*), taj nezavršeni tekst čiji je samo prvi deo objavljen 1944. (a drugi tek posthumno 1964), a koji i danas ostaje, sasvim neobjašnjivo, jedno od najmanje čitanih Selinovih dela. Nema sumnje da će posao stručnjaka biti da ustanove sličnosti između *Londona* i *Ginjolove družine*. Ovde ćemo se isključivo posvetiti ovom delu, jer je istina da, kad Selin jednim za drugim piše *Rat* i *London*, onaj drugi londonski roman još uvek ne postoji.

London je delo koje nudi mnoge čari, na onaj selinovski način. Nižu se u njemu zapleti od kojih zastaje dah: ljubavna priča s prostitutkom koja je čas opasno nezgodna, čas do ušiju zaljubljena, ubistvo policijskog doušnika, da bi se zatim njegova smrt predstavila kao samoubistvo, tuča pljuvačkama u taksiju, borba čoveka s medvedom, američka plesačica

¹ *Rat*, priredio Paskal Fuše, u prevodu Gordane Breberine (Lom i Laguna, Beograd, 2024). *Prev.*

koja će Ferdinanda izvuci iz očajanja. . . Tome treba pridodati pojavljivanje krajnje živopisnih likova: engleskog aristokrate koji ne može biti ekscentričniji, čitave porodice bacača noževa, kralja Krogolda koji mestimično upada u priču, i da ne zaboravimo. . . tu je i prvi mačor u Selinovom delu, mnogo pre Bebera²!

Nastavak Rata: mesta i hronologija

Ko je pročitao *Rat*, sva je prilika, želeće da sazna šta je dalje bilo. Na kraju tog romana, Anžel je prihvatila predlog majora Persela, jednog od njenih ljubavnika, da sa njim pođe za London kako bi mu i zvanično postala ljubavnica. I dalje smo, dakle, u vreme Prvog svetskog rata, ali, kao što to obično biva sa Selinom, hronologija je zamagljena i sadrži namerne protivrečnosti.

Priča otprilike pokriva godinu dana, reklo bi se da počinje u proleće 1916, a da se završava aprila meseca naredne godine. Tu odmah upada u oči jedno neslaganje sa piščevom biografijom: premda je Luj Detuš zbilja stigao u London tokom maja, ipak je to bila 1915. godina. Taj raskorak od godinu dana nalazimo ponovo, ali ovog puta u obrnutom smeru, kad je u pitanju godina rođenja pripovedača Ferdinanda: „1893“, stoji na dva mesta, iako je pisac rođen 1894. [*London*, I, 1; III, 12]. Ponavljanje u *Londonu* III čak podvlači taj raskorak jer se u rukopisu može videti kako je „4“ ispravljeno u „3“. U jednom slučaju raskorak je od godinu dana kasnije, a u drugom od godinu dana ranije; izmena je, dakle, namerna, kao da Selin veoma vodi računa da razdvoji pripovedača od autora. Uostalom, u *Londonu* II, Ferdinand u nekoliko navrata

² Selinov mačak Beber važi za jednog od najpoznatijih mačora francuske književnosti, Selin ga je proslavio u svojim poznijim delima. *Prev.*

tvrdi kako mu je dvadeset dve godine, što bi značilo, ako je stvarno rođen 1893, da radnja počinje 1915; vidimo da su kod Selina brojke večitó neodređene, nepostojane, ne možemo se u njih pouzdati. Na kraju, ni malobrojne vremenske odrednice ni najmanje nisu od pomoći da bi se uspostavila interna hronologija; baš kao ni aluzije na Veliki rat, koje se, jasno, provlače kroz roman, ali bez reda i bez značaja: ako smo zbilja u 1916. godini, kako je moguće da nijedan lik ni u jednom trenutku ne spomene bitku kod Verdona ili onu na Somi?

Kao i *Ginjolova družina*, i *London* je roman u kome se mnogo šparta kroz glavni grad Velike Britanije. Nema sumnje da ovde možemo da kažemo kako je reč o sličnoj strukturi oba romana, jer je londonski prostor skoro istovetan, s par varijanti. Već sam centralni živac je kvart Soho, tačnije „pansion Lester“, u isti mah i pansion i bordel, mesto gde se odvija život i gde se okupljaju makroi i prostitutke. Odatle, i u zavisnosti od zapleta, likovi se zrakasto šire po čitavom londonskom prostoru: svakako ka narodnom Ist Endu, kao i prema dokovima – gde ponekad dođe do tuča po pabovima i birtijama; zatim na suprotni kraj, ka šik kvartovima oko Hajd parka i ka severu, ka Mejda Vejlu, gde Persel živi s Anžel; Grinič, južno od Temze, prolazno je mesto, ali nema onaj značaj koji će dobiti u *Ginjlovoj družini*; nasuprot tome, doktor Jugenbic (budući Klodovic) s porodicom živi nedaleko odatle, u Sitron stritu, iako ga nema ni na jednoj mapi.

U *Ginjlovoj družini* će se naći i jedno mesto udaljeno od kvartova koji su bliži centru: Vilzden, gde se se skućiti pukovnik O'Kologam i njegova nećaka Virdžinija, a gde će se odvijati pretežni deo radnje u drugom tomu. U *Londonu*, Vilzden je mesto gde se nalazi fabrika Persela, takođe vojnog lica, koji je fasciniran gas-maskama, ali će Ferdinand tamo otići samo jednom i neće se dugo zadržavati (III, 5); nasuprot tome, jed-

no drugo mesto, udaljeno od centra grada, pojavljuje se u prvom delu romana: Dorset, gde se nalazi porodični zamak kapetana Lorensa Gifta, u kome će smestiti i ugostiti Ferdinanda kao i celu družinu makroa i kurvi iz Lestera (I, 8).

Britanska prestonica jedan je od glavnih likova romana, ali je opisana impresionističkim nanosima. Ovde nema ekvivalenta dugim šetnjama po dokovima s početka *Ginjolove družine*, niti prizora dečaka i devojčuraka koji u proleće pevaju i plešu po ulicama. S druge strane, čitalac koji je imalo upoznat s ovim gradom, ne može da ostane ravnodušan na sve te suptilne, nepostojane, katkad poetske, katkad realistične opise kojima se malo-pomalo gradi gradski dekor. Tako je i na obalama reke, gde „na trenutak se začuju sirene koje onako usput s Tauerbridža dozivaju narod na Temzi. To je Embankment, kej svih muka i nevolja, baš kraj tihe i nežne vode.“ [London, I, 1] Nešto dalje, pripovedač dopunjava, potvrđuje da „Zemaljska noć tuda teče, pod tim mostovima. A oni se podižu da ona prođe, kao ruke u zagrljaj da joj šire.“ [London, I, 1]

Ferdinand je osetljiv i na živost koja vlada u kvartovima: „U to vreme ulice su menjale izgled svako malo, iz nedelje u nedelju. Nova bi se obilja, nova se raskoš neprestano pridodavala radnjama po kvartu, sve bleštavija i šarenija.“ [London, I, 6]. Jednako je osetljiv i na njihovu lepotu, kao kad opisuje Čelzi: „u suštini je to poetičan i maglovit kej, sav u plavetnilu sa sivilom u pozadini.“ [London, III, 11] U ta vremena izmučena ratom i strahom, ne čudi što ponekad u londonskim parkovima nailazi na mirne luke: „englesko selo u proleće je svežije, nežnije nego bilo koji drugi deo sveta. Divlji narcisi, tako mladi i gizdavi da se ceo park kikoće, dok zima, zatečena, nalik znatiželjniku, voajeru, ne želi da ode.“ [London, II, 16] Roman sav vrvi od ovakvih opisa, što čini jednu od njegovih neospornih draži.

Na kraju, suprotno od *Ginjolove družine*, *London* je završen roman. Jasno, što je kod Selina čest slučaj, kraj je ostavljen otvoren. Ali prekid nije vezan za okolnosti, pre je neka vrsta obustave, nalik na rasplete u *Smrti na kredit* ili *Čaroliji za neki drugi put* (*Féerie pour une autre fois*). A ovde je, na izvestan način, i sudbina likova zapečaćena, jer je velika većina njih naprosto mrtva. . . Čitaocu bih skrenuo pažnju na poslednju sliku, vanredne lepote, a koja nije bez sličnosti s raspletom u *Putovanju nakraj noći*: Temza, šlep sa strane Čelzija; usamljeni Ferdinand s malim mačorom kao jedinim saputnikom. . .

*Roman o prostituciji,
ili priručnik za preživljavanje namenjen dezenterima?*

O čemu govori ovaj roman? Odgovor nije lako dati, jer brojnost likova, dekonstrukcija pripovedanja i grananje zapleta crtaju sve samo ne jednu linearnu putanju. Ovde jasno razlikujemo *intrigu* romana, to jest ono što opravdava niza-
nje epizoda, i njegov *siže* (ili *sižee*), daleko više povezan s tematikom i imaginarnim.

Nije teško odrediti glavnu liniju romana: za pripovedača Ferdinanda, kao i za većinu njegovih likova, reč je o tome da se nađe utočište, sklonište, sigurno mesto gde bi utekli od engleske policije, a samim tim i od pretnji da budu uhapšeni, ili, još gore, vraćeni na front. Ali, malo-pomalo, grade se brojne sporedne intrige. Jedna od njih teče paralelno sa glavnom i usko je povezana s *Ratom*: reč je o odnosu Anžel i Ferdinanda, koji čini neku vrstu kontrapunkta. Ta osujećena ljubavna priča u stalnoj je tenziji između osećanja, nezadrživih seksualnih impulsa, brige o drugom, ali i podozrenja koje ili on ili ona stvaraju, što čini da je *London* jedno od velikih dela o ljubavnoj strasti – gde strast treba shvatiti u njenom najsilovitijem značenju.

U izvesnim aspektima, *London* je, više nego *Ginjolova družina*, „roman o prostituciji“, u smislu kako se ta kategorija oblikovala tokom čitavog XIX veka i bila još uveliko prisutna u XX veku, na primer u delu Fransisa Karkoa – kojeg Selin nimalo nije voleo³. Ne bi bilo nimalo teško pronaći u njima vrlo srodan argo podzemlja, slične likove, podudarna dešavanja. U središtu odnosa među likovima jesu „makroi“ i njihove „cure“. Za razliku od *Ginjolove družine*, ovaj roman dočarava prostitutke „na poslu“, i u njemu su scene seksa eksplicitne – ponekad dopadljive. Pasaži, dakle, bez kojih se ne može, bordel i njegovi rituali, prostitutka koja zatrudni, druga koja „vara“ svog čoveka, brutalnost svodnika, trgovačka razmena sa mušterijama, i tome slično. Sirovost seksualnih scena možda se može objasniti željom za suprotstavljanjem „literaturi podzemlja“, kao onoj Karkoa i njegovih epigona koji su, istina, opisivali sablažnjive situacije, ali nikada ne prelazeći određene granice. Podsetimo se i da je, kako se priča, u vreme objavljivanja *Smrti na kredit* Selin izneo radikalno opravdanje za taj pornografski eksces: „Nisam ljubitelj perifrize. Ne prezivam se Bualev. Nikad sebe neću naterati da napišem kako se moji mučenici strasno grle, ludački se obasipajući poljupcima⁴“. Možemo samo da pretpostavimo, da je kojim slučajem *London* u to doba bio objavljen (ali možemo li to uopšte da zamislamo?), kako bi roman pretrpeo brojna skraćivanja, je-dnaka onima koja su bila nametnuta *Smrti na kredit*. . . i još u većem broju. A da ne govorimo o onoj sceni neuspelog

³ Videti Francis Karko, *Romans*, priredili Žan-Žak Bedi i Žil Fresine, Robert Laffont, Bouquins, 2004; videti i *Un joli monde. Romans de la prostitution*, priredili Mirej Doten-Orsini i Danijel Grožnovski, Robert Laffont, Bouquins, 2007.

⁴ Razgovor je preneo *Le Nouveau Cri* marta 1936; citirano u *Romans I*, priredio Anri Godar, Gallimard, „Bibliothèque de la Pléiade“, 1981, st. 1398. Rene Bualev (1867-1926) bio je akademski književnik prethodne generacije kojeg Selin predstavlja u negativnom svetlu.

abortusa od koje se ledi krv u žilama, svakako jednoj od prvih u književnosti, a u naturalističkom maniru (II, 9).

Što se tiče izbora „miljea“ (u oba značenja tog pojma⁵) kao glavni izvor književnih likova iz Londona, biografsko iskustvo Luja Detuša bilo je, bez ikakve sumnje, odlučujuće. Ali, tu i tamo u samom tekstu, poneko zapažanje pripovedača o svodnicima otvara uvide u njegove intelektualne razloge, koji se kreću od fascinacije onima izvan zakona, njihovim jezikom i kodeksom časti, pa do potpunog odbacivanja moralista i navodno normalnog sveta:

Pitao sam se da li će se rat završiti za jednu ili za deset, kako su neki govorili. Pokušavao sam da se setim kakvi su pre rata bili ljudi. Već sam tad imao popriličnu zbirku svakojakog đubreta. Meni su tu bile gazde, očevi, moralisti, svi kudikamo jači od mene. A posle su došli vojnici, oni su još i gori, ubiće te garant. Kad bolje razmisliš, makroi najbolje kapiraju stvari. Umeju da saslušaju, ovi drugi nikako. [*London*, II, 19]

No, bez obzira, milje podzemlja ostaje milje podzemlja. A svet koji je opisan u ovom delu prosto je prezasićen nasiljem koje muškarci sprovode nad ženama. Čak i najodvratniji postupci nikada ne budu osuđeni. A ima ih napretek. . . Ne samo što „prodavačice ljubavi“ dobijaju batine, nego je to i njima samima normalno. Makro Trezore, kojem ime nika-ko ne priliči, ima običaj da odseče jedan ili više prstiju nepokornim devojkama; a one, pak, s ponosom ističu ta sakaćenja. Čak i Kantalup, kome je fizičko nasilje odbojno, dopušta sebi da povremeno udeli poneki šamar; treba spomenuti i da se uzda u svoju „ženu“ Ursulu, daleko strašniju nego on kada treba dovesti početnice u red. To je Selin, kod njega smo da-

⁵ U francuskom, drugo značenje reči milje je svet podzemlja. *Prev.*

kle iznad ili ispod svakog moralnog suda, u preterivanju koje dopušta književno stvaralaštvo. Veliki je izazov sistematski pripisivati autoru ono što je u vezi s književnim likom. Ali ma šta mislili i o jednom i o drugom, to bi bilo pogrešno.

Kad bolje razmislimo, ti očito poremećeni odnosi između muškaraca i žena nisu jednoznačni – uprkos tome što neka od ličnih razmišljanja Ferdinanda po tom pitanju otkrivaju najradikalniju mizoginiju. Estetika nije moralna pouka: ona menja sudove koje bismo imali pravo da donosimo o određenoj situaciji ili određenom izlaganju.

Pre svega, portreti likova koji čine i jednu i drugu kategoriju podjednako su negativni. Ako žene i jesu najčešće otuđene žrtve, ako i same učestvuju u vlastitom porobljavanju, ako su povremeno nedosledne, glupe, okrutne, čak sklone zločinu, muškarci nisu ništa od njih bolji, što je utoliko očiglednije jer je objektiv mnogo više fokusiran na njihovo delanje. Galerija muških likova prepuna je imbecila, čak i potpunih ludaka, ovejanih nitkova, nasilnika bez stida i samilosti.

Jednom rečju, ispostavlja se da su makroi prava propast. Svaki put, ili skoro svaki, kada je doneta neka lična ili kolektivna odluka, posledice ispadnu katastrofalne; kao da te osobe nisu sposobne da se uzdrže od testerisanja grane na kojoj sede. Kada treba krišom prodati kradenu dijademu koju je Kurmoj nabavio, šalju kapetana Lorensa Gifta, kojeg njegov ekscentrični temperament i zbrkano ponašanje baš i ne preporučuju za takav delikatan zadatak (II, 8); slično tome, nakon što je Kurmoj ubio Bižua, mudri Kantalup, obično mnogo oprezniji, ne može ništa bolje da smisli nego da ubicu izoluje u kvartu dokova. . . gde će ovaj moći da mile volje da laje na sve strane (II, 10); ili, da spomenemo i to, kada treba pratiti (što će reći nadgledati) Sofi, koja po ulicama peva da bi zaradila novac, to zaduženje bude povereno doktoru Jugenbicu, iako je od svih on najnepouzdaniji (III, 11). Dalo bi se navesti

još mnogo primera: ili likovi govore previše, ili u pogrešnom trenutku, ili rade suprotno od onog što govore, vođeni ko zna kojom destruktivnom silom.

Ali vratimo se ženskim likovima. Zbilja, sve se odigrava tako kao da odnosi snaga *zamenjuju mesta* na kraju romaneskne putanje. Obratimo na to pažnju, čisto da podvučemo situacijski obrt: pri samom raspletu, čitav se svet urušava oko makroa – neki ginu, neki su u zatvoru ili u egzilu, ali svi jednako usamljeni, bez izuzetka. Žene se, pak, oslobađaju, u svakom smislu, odlučuju se da odu, istina, ponekad s drugim „zaštitnicima“, ali odluke koje donose njihove su vlastite. Ukratko, ispostavlja se *in fine* da su žrtve muške dominacije sada u poziciji jačeg, što nije jedini paradoks ovog teksta, koji je u potpunoj suprotnosti, blago rečeno, s duhom našeg vremena.

Jugenbic i Ferdinandov lekarski poziv

Do boravka Luja Detuša u Londonu 1915-1916, u britansku prestonicu slio se tokom prethodne tri decenije veliki broj imigranata iz Centralne Evrope, posebno Jevreja koji su bežali od pogroma i progona svake vrste⁶. Ta populacija, uglavnom vrlo siromašna, pretežno se skućila na Ist Endu, pre svega u kvartovima Vajtčep i Šordič, nedaleko od pijace u Spitalfildsu i Londonske bolnice; početkom XX veka, postala je da tako kažemo deo urbanog dekora, i ne zna se broja romanima, novinskim člancima, pa čak i bedekerima koji spominju upravo tu osobenost.

Pišući *Ginjolovu družinu* tokom Drugog svetskog rata, u času kada je smatran za jedan od stubova kolaboracije s okupatorom, Selin je očito imao mogućnost, kako bi ugodio oni-

⁶ Videti između ostalog Tod M. Endelman, *The Jews of Britain, 1656 to 2000*, University of California Press, 2002.

ma koji su bili na istoj strani, da tu populaciju prikaže tako što će joj pripisati sve moguće nedostatke i stereotipe, u istom onom duhu u kojem je pisao pamflete iz 1937-1938. Međutim, ništa od toga nije uradio. Jevreja nema, nema ih ni kao običnih elemenata dekora tih narodnih kvartova u kojima se ipak odvijao veliki deo radnje. U trenutku kritičkog osvrta na roman s proleća 1944, neki od najzagriženijih urednika novina ekstremne desnice sa žaljenjem su zapazili to odsustvo kod autora *Bagatela za jedan pokolj* (*Bagatelles pour un massacre*), *Nebranog grožđa* (*Beaux Draps*) i *Škole za leševe* (*L'École des cadavres*): „Selin, ovaj iz 1944, beleži recimo Žak de Leden, dobro se čuva da ne opeče prste o aktuelne teme. Velikom uništitelju Jevreja iz sećanja je iščilelo čak i postojanje Izraela. Kud su se dela njegova obećanja koja su implicitno bila sadržana u njegovim prethodnim knjigama?“⁷

Međutim, u *Londonu*, Selin prikazuje Jevreje iz Ist Enda. Ali, i da je mogao znati za roman, ljuti antisemita kakav je bio Žak de Leden verovatno bi se osetio jednako razočaran. U ovom delu, ako i nije prisutna realistična dimenzija, bar je uzeto u obzir postojanje te skrajnute populacije, u tim bednim londonskim kvartovima gde siromašni preživljavaju. I u tom smislu, treba na to skrenuti pažnju, Jevreji nisu ni bolji ni gori od ostalih. Prosto su tu, prisutni:

Jevrejske radnjice načičkane su duž Majl End Rouda. Nema im kraja. Reklamni panoi na nameštaju stavljenom na prodaju toliko su visoki da čitavi kredenci nestaju iza povoljnih ponuda za sebe. Tu je i krčma, tako nenametljiva da se u njoj može popiti samo čaj s mlekom za peni i po. Velika soba memljive bede u kojoj dve guvernantе čekaju da umru a nekad su tečno pričale če-

⁷ Žak de Leden, *Aspects*, 2. jun 1944; ponovo objavljeno u *Romans III*, priredio Anri Godar, Gallimard, „Bibliothèque de la Pléiade“, 1988, st. 1006.

tiri jezika. Sad jedino znaju brojeve svih tramvaja koji tuda prolaze. Oko pet popodne pridruži im se mali trgovac kome posao s perinama ne ide baš najbolje, a koji se bolje razume u autobuse. [*London*, I, 1]

U *Londonu* zapravo postoji samo jedan lik koji je Jevrejin; i on ima svojih mana, ali u poređenju s galerijom poremećenih, prevrtljivih i neodgovornih likova iz romana, on deluje prilično pozitivno. Ovaj jevrejski doktor ponovo će biti prizvan da se pojavi u *Ginjolovoj družini* pod prezimenom Klodovic; ali u *Londonu* on ima drugačije prezime i karakterne crte koje od njega prave sasvim drugačiji lik. Uostalom, Selin je za njegovo prezime dao mnogo varijacija, od vrlo pežorativnog „Etrozon“ pa do „Jugenbic“⁸. Selinov antisemitizam izbija u tekstu. Kada književni lik kucka po nameštaju, to radi „prstima što podsećaju na pipke“ [*London*, I, 10], što je uvrežena slika o nižem biću; isto važi za nipodaštavajući nadimak „Judi“ koji se dvaput javlja, prvo iz usta jednog od književnih likova, a drugi put ga koristi i sam pripovedač [*London*, II, 18; III, 12]. Nisu ti izrazi bezazleni. Ali nisu u ovom delu ni poslednja reč što se tiče Jevreja.

Zbilja, ako pogledamo tekstualne mehanizme koji uvođe Jugenbica, ne samo što je isključivo rasističko viđenje osporeno, već se može reći da ono više ne pije vodu u potpunosti. Naime, Jugenbic spasava Ferdinanda i Borokroma; oni će nekoliko nedelja naći utočište kod njega i njegove porodice (I, 4). Iako u materijalnom smislu to nije idealno (taj lekar jednako je siromašan kao i njegovi pacijenti), bar se može reći da su dva pajtaša našla dobrodošao predah od lutanja po gradu. Povrh toga, iako verovatno nikada nećemo saznati kako je to zbilja teklo u životu Luja Detuša, upravo se Ferdinand zahvaljujući Jugenbicu strasno zainteresovao za vešti-

⁸ Videti fusnotu 28 (str. 128), I, 3.

nu lečenja; suštinski dobar lekar, Jugenbic uzima, može se tako reći, Ferdinanda pod svoje okrilje, daje mu knjige da bi se obrazovao i pravi od njega svog pomoćnika. Do te mere da pripovedač saopštava prilično začuđujuće izjave kako bi dočarao ono što oseća prema tom čoveku:

Nikada mi niko nije priredio takvo zadovoljstvo. Pažljivo sam ga posmatrao. Nije se šalio sa mnom. Nije hteo da me podjebava. Zbilja je hteo da se potrudim da shvatim to što je napisano, objašnjeno u tim medicinskim knjigama, da se malo obrazujem umesto da ništa ne radim. Da li sam mu možda bio zanimljiv iz nekog drugog razloga, a ne samo kao radnik? vojnik? svodnik? lopov? dezterter? nitkov? pajac? Da li sam ga prosto zanimao samo kao ličnost, kao čovek? To mi se prvi put desilo. Jedva da sam mogao da poverujem u to. Nikad niko, pogotovo od obrazovanih, nije obratio pažnju na to šta mislim ili ne mislim. [. . .]

Do tada su me lekari uvek plašili, pogotovo oni iz rata, baš kao i lekari neprijatelja. To su bogovi, pravi pravcati bogovi, koji poznaju život u svim njegovim tajnama, pa samim tim znaju i one moje. Više sam voleo da nabasam na sto lupeža mog kova nego na jednog jedinog lekara.

[. . .] Ali meni nikad niko nije ulio nadu, prvi put sam to doživeo od g. Jugenbica. Lizao bih mu ruke, umro bih za njega, evo tu na mestu, ja, za tog malog jevrejskog seronju. I rekao sam mu to. A on se samo blago nasmejao, kako je i inače radio. [London, I, 4]

Tako da se, što se rasizma tiče, ovaj roman opire preteranim pojednostavljenjima; on dočarava stanje Selinovog duha pre krize iz 1936. godine i pamfletske razjarenosti koja je usledila sledećih godina.

U Ginjolovoj družini, pripovedač će vrlo eksplicitno potvrditi kako se taj poziv rodio iz susreta s jevrejskim lekarom

tokom Prvog svetskog rata⁹. Ovde taj poziv daje povoda za suštinski razvoj i upečatljive formule, kroz koje se otkriva Selinovo stalno nepoverenje prema ljudima i njihovim lažima, pomešano, na radikalan i zagonetno kontradiktoran način, s njegovom dubokom zabrinutošću za čovečanstvo. Ovako stoji u ova dva odlomka:

Čini se da sam želeo da izlečim sve boljke ljudi, da te mrčine prestanu da pate. Ko to kaže, čudak je. [London, I, 4]

Fascinira me sve što se tiče ljudskog mesa, i da se našao neko da me dobro usmeri, mislim da bih napravio lepu karijeru u medicini. Za to sam nesumnjivo imao dara. Nikada to neću saznati. God save the Queen! što se kaže. Eto. Lako se oduševim, zaboravim na ceo svet pred otvorenim mesom, ne smeta mi čak i da je trulo. Toplo je, krvavi, meni dovoljno. Tako joj sad ljubim rane mojoj Anželi. Pričinjava mi zadovoljstvo. Imam puno pravo na to. Ne osećam ljubav kao ostali. Nisam baš vičan za te stvari. Treba mi ta vrelinu u ustima, život bih da pojedem. Za drugo me zaboje. [London, II, 8]

Iz njih shvatamo koliko je lekarski poziv pisca duboko ukorenjen u jedinstvenom i paradoksalnom iskustvu društvenog života, a književna fikcija može da mu pomogne da bude vidljiviji.

Rađanje pisca

Lekarski poziv, svakako; ali i književni poziv. Već u *Ratu* je Ferdinand pričao priče svojim drugovima, pored ostalih, odlomak po odlomak, i onu o kralju Krogoldu. Tako će nastaviti i u *Londonu*: ili da bi zabavio preslatke ćerkice doktora

⁹ „Tako sam započeo, tako pomalo u tajnosti, u London Freeborn bolnici pored doktora Klodovica, svoju profesionalnu karijeru“, u *Romans* III, op. cit., st. 160.

Jugenbica (I, 4), ili da bi odagnao dosadu svojim prijateljima u Lesteru (na primer u I, 8), on izmišlja, pravi od sebe pripovedača. Objašnjava nam i svoj život s Anžel, bar nam tako sugerše, i to čini kao pisac; to će tom ženskom liku dati sasvim osobeno mesto koje nam se, uz jetku ironiju, otkriva u jednom odlomku u kojem su seks i književnost neraskidivo povezani, i u kojem Ferdinand ponovo podvlači šta ga odvaja od njegovih drugova po nevolji:

Tako sam i naučio da istaknem svoje priče, da bih se u suštini održao [u životu], a ne radi poroka. Još ih vidim, te prelepe Anželine noge kako se grče do bola dok sam joj u sitna crevca, živo, neutaživo, smrtno intimno, opisivao šta se zbiva na samom dnu života.

To je bio moj mali talenat. A tad još nisam imao tiraže od sto hiljada. U suštini je Anžel bila prva moja čitateljka.

[*London*, II, 2]

Jedan drugi intrigantni detalj rađanja pisca sadržan je i u njegovom obraćanju čitaocu, kao što je ovaj: „Vidite da sam u Londonu počeo da se interesujem i za druge stvari osim svoje lične obogaljenosti, svojih rana i tutnjave u glavi. Već je i to dobar znak da polako postajem zanimljiv.“ [*London*, I, 1] S vremena na vreme, tokom romana, Ferdinand skreće pažnju da pripoveda i uspostavlja komunikaciju, suptilnu ali postojanu vezu sa svojim čitaocem. Te prakse nije bilo u *Putovanju*, a prisutna je u *Smrti na kredit*. Ona samim tim predstavlja najavu onoga što će kod Selina postati konstanta, počevši od pamfleta, i što će u njegovim romanima nakon 1945. godine biti opšteprisutno.

Među Ferdinandovim pripovestima ima jedna koja će postati *Legenda* (ili *Volja*) *kralja Krogolda*, i koja će se u Londonu pojaviti u sasvim neočekivanoj, tačnije rečeno, izvanrednoj varijanti. Šta smo dosad znali o tom tekstu? Prema Seli-

novim kazivanjima, ta „srednjovekovna legenda“ bila je potpuno odvojeni roman, za koji se mislilo da je izgubljen – a koji je sad pronađen, bar jedan njegov deo, jer je i on ponovo izašao na videlo u leto 2021¹⁰. Čitalac je do sad imao samo nekoliko fragmenata koje je Ferdinand pripovedao različitim sagovornicima u *Smrti na kredit*. Odavali su utisak radikalno odvojenog teksta od romana o detinjstvu, nalik na neku sporednu radnju, hermetički zatvorenu u odnosu na glavnu radnju kojoj je priključena. Uostalom, takav raspored nalazimo i u *Ratu*, u kojem Ferdinand takođe priča, mada više sporadično, delove te legende.

U Londonu se sve menja. Jesu to i dalje samo fragmenti legende, ali, i u slučaju tuče u birtiji keve Krokot (I, 3) i tokom boravka u zamku Lorensa Gifta (I, 8), dolazi do iznenađenja: likovi srednjovekovne priče izlaze iz svoje sporedne priče da bi se umešali u glavnu. To se odlično vidi iz sledećeg odlomka, koji nosi sve odlike tradicionalne fantastike, ali uz jednu razliku: da bi zabavio svoje prijatelje tokom dugih noći na engleskom selu, Ferdinand je počeo da pripoveda o Krogoldu, Vandi, truveru Tibou i drugim likovima. Međutim, što zbog te noćne atmosfere, što zbog zamka (nužno ukletog: ipak smo u Engleskoj!), što zbog obamrlosti između sna i jave. . . nakon izvesnog vremena počinju da nestaju granice između Ferdinandove priče i stvarnosti:

I tad uočim i ja nešto kako sasvim lagano promiče duž zida. Hteo sam da vrisnem. Ipak ćutim. Nisam ja zadužen za to. Vidim ga kao što vas vidim, prolazi nadohvat ruke, sav veličanstven. Zbilja ne bih to želeo, ali jeste to

¹⁰ Krogold, Gallimard, 2023. Nekoliko fragmenata prethodne verzije bili su već objavljeni u *L'Année Céline*; videti *Reliquats de la Légende du Roi Krogold*, *L'Année Céline* 1994, izdavač Du Lérot, Tusson, 1996, st. 11-36. Predloženi redosled tih teško rastumačivih odlomaka bio je plod pretpostavki, od kojih su neke danas zastarele.

ipak on, ipak nije Boro. Ovaj je još krupniji od njega, i još bradatiji, a pritom isijava neku vrstu svetlosti oko sebe. Čak ostaje i malo svetlosti iza njega, kao trag. Pomislih, sad ću da mu se obratim, nije me strah. Kralju Krogoldu ću vala reći da se nosi odavde. Ali nije bilo potrebe. Sav je bio ukrašen ordenjem na svom velikom trbuhu, a na svakih pet koraka zavitlao bi iznad glave svojim itekako masivnim mačem. Samo mu je to bilo na pameti. Prođe šakom preko brade, varnice iz nje lete na sve strane. Onda je nestao kako se i pojavio. Ali nije to bilo sve. Evo sav se tresem. Prisećam se. Prelepa devojka u haljini od kadiife sa svetlim šlepom, koja se u tom času penje svetlećim stepeništem, to je princeza Vanda, njegova kći. Ni oko toga nema nikakve sumnje. Toliko je lepa da me strah da iznenada ne presvisnem. Kleknem. Krišom gledam ka njoj. Vidim po načinu kako se žustro uputila u salu za prijeme da joj nije po volji i da će biti belaja. [*London*, I, 8]

Nismo očekivali da će Selin, a da i ne zna, anticipirati čuveni film Vudija Alena *Purpurna ruža Kaira*! Pogotovo što se ovaj odlomak dalje nastavlja, jer pripovedač upravo prisustvuje verbalnom duelu između Vande i njenog oca; a nešto kasnije će i sam razgovarati sa Tiboombom i Žoadom! Treba posebno istaći ovu osobenost, kakvu nije moguće pronaći ni u jednom drugom Selinovom delu. Takvo „otkačinjanje“ iskaznog govora je, ako ćemo pravo, zapanjujuće, a postavlja se i pitanje šta je autor nameravao da uradi s ovim tekstom.

Kao i *Rat*, *London* je nesumnjivo tek prvi nacrt rukopisa. U njemu nailazimo na ispravke u relativno ograničenom broju, ali nema obimnijih redakcija većih celina. Selin iščitava, dodaje i briše neke delove, ali još uvek bez želje da svoj rukopis do kraja uobliči. U tom smislu, ovo delo omogućava da se uživa, a moglo bi se čak reći da se izmeri, u skoro tehničkom značenju tog pojma, fantastičan posao koji predstavlja

prelazak s početne verzije na onu za koju on smatra da je definitivna. Ali ovde jeste reč o uveliko razvijenom delu, koje teče bez prekida i koje je završeno. Bitno drugačije od *Putovanja nakraj noći*, ono je radikalnije (u duhu s *Ratom*), i u njemu Selin, nemajući pod sobom zaštitnu mrežu, izaziva, eksperimentiše, otvara *nove* puteve i ponovo potvrđuje osobenost svog *glasa*. Da li će se to nekom dopasti ili ne, tek niko ne može da prenebregne originalnost tog poduhvata u romanesknoj literaturi njegovog doba.

Treba dakle, još više nego inače, istaći stvaralački proces koji Selin vodi od *Putovanja nakraj noći* pa sve do *Rigodona*, u neprestanoj potrazi koja je dvojaka: promišljanje o tome šta je roman u XX veku i pronalazak drugačijeg francuskog jezika. S te tačke gledišta, želeo bih da ovaj tekst završim jednom željom: da čitanje *Londona* podstakne čitaoca da ovo delo uporedi sa *Ginjolovom družinom*. Moći će da vidi da postoje likovi s istim imenima, iako su ponekad drugačiji (Anžel, Đokonda, Borokrom); drugi nemaju isto ime, ali su im zajedničke određene crte karaktera (Kantalup i Kaskad, Omon i Nelson, Jugenbic i Klodovic). I u tom drugom romanu naći će se ponovo u Londonu, pod drugačijim uglovima, drugačijim osvetljenjem. Moći će, iznad svega, da uvidi kako je Selin, imajući pred sobom isti biografski materijal, osmislio dve priče koje (skoro da) nemaju nikakve veze jedna s drugom – što suštinski i jeste način kako gospodare čari i moći književnosti.

Režis Tetamanci

BELEŠKA O OVOM IZDANJU

Rukopis *Londona*, prema kojem je ovaj tekst priređen, dostavljen nam je u tri celine koje su svaka za sebe, lično Selinovima rukom, naslovljene *London I*, *London II* i *London III*. Te tri celine ukupno imaju 1161 list, raspoređen na sledeći način:

- za *London I*: 591 list, raspoređen u 10 odeljaka;
- za *London II*: 354 lista, raspoređenih u 22 odeljka;
- za *London III*: 216 listova, raspoređenih u 12 odeljaka.

Odeljke i stranice rukopisa numerisao je sam Selin.

Sačuvane su polovina (iscepane) fascikle od kartona koja nosi naslov *London*, isto napisan Selinovima rukom, kao i za svaki od tri dela po jedna polovina fascikle koje nose naslov *London*, uz odgovarajući broj samog dela knjige, jednako ispisanih piščevim rukopisom. Nekoliko tih fascikli nose zaglavlje Opštinske službe za javno zdravlje (ili za javno zdravlje i socijalnu pomoć) grada Klišija. U samom svežnju rukopisa one nisu na početku delova koje označavaju; stavljene su na kraj rukopisa, a na mestima na kojima bi trebalo da stoje zamenjene su, svakako u skorije vreme, košuljicama za papir, u boji, na kojima je ispisano (očito ne autorovom rukom), za svako poglavlje, kako naslov, tako i deo knjige i odeljka („*London / I / 1*“, „*London / I / 2*“, i tako redom).

Po svom običaju, Selin ne teži bilo kakvoj harmoničnoj ujednačenosti između različitih delova teksta. Tako prvi odeljak *Londona I*, jedan od najdužih koje je ikada napisao, sadrži bezmalo 126 listova. Drugi su veoma kratki: tek 9 listova za uvodni odeljak *Londona III*. Između ta dva ekstrema, ima svih mogućih varijacija; sa Selinom, klasično poimanje „poglavlja“ u potpunosti je raspršeno.

Sam tekst pisan je na listovima različitog formata, od kojih su neki (iako prilično retko) na papiru s linijama. Na poleđini tih listova mogu se naći verzije romana, nacrti pisama, neki imaju i zaglavlja – pre svega opštinskog dispanzera Klišija u kojem je Selin bio zaposlen od 1929. do 1937.

Vidljiva su tri različita sloja rukopisa: onaj pisan crnim mastilom, iza kojeg dolaze ispravke takođe unete crnim mastilom, na šta se u manjoj meri nadovezuju i ispravke vršene običnom olovkom (često nečitke), kao i one pisane plavim mastilom koje je na papiru pravilo „krmače“, pa ih je zbog toga još teže dešifrovati. Neki od listova, ipak malobrojni, celi su ispisani običnom olovkom i deluje da su to ponovo pisani delovi koji su već bili napisani mastilom. Takođe se na poleđini nekih od listova mogu naći ranije verzije, ili možda alternativne verzije za pojedine stranice. Pre će biti da su alternativne: naime, ništa ne sugerise postojanje neke celovite ranije verzije. Zbog toga smo skloni pretpostavci da je rukopis dorađivani prvi nacrt.

Uostalom, postojanje nekoliko listova, numerisanih sa *bis*, *ter* i nadalje, u *Londonu I*, ali samo u tom delu knjige, potkrepljuje tezu da je tekst ponovo pisan prema nekoj ranijoj verziji: iščitavajući svoj tekst i ceneći da određeni deo zaslužuje da bude proširen, Selin te delove ubacuje označavajući ih sa „*bis*“ i „*ter*“, ponekad i nekim drugim dijakritičkim znakovima, tako da opšta numeracija odeljaka u rukopisu ne bude dovedena u pitanje tim dodacima. U pojedinim slučajevima, pre svega na nekim od poleđina listova, ostali su tragovi inicijalne verzije. Ali ipak nema nikakve naznake da je ta prva varijanta bila kompletna. Zato je daleko verovatnije da je Selin, tu i tamo, u ograničenoj meri dorađivao svoj roman.

Sređivanje ovakvog rukopisa, kad je Selin u pitanju, nosi sa sobom probleme koji se eufemistički mogu okarakterisati kao zahtevni. Od priređivača se traži stručnost pri vršenju ispravki, i to mnogo više nego u onim slučajevima kada je sam pisac pročitao svoj roman. Te osobenosti dovele su do toga da usvojimo određena načela uz pomoć kojih je tekst čitljiv bez mnogo izmena:

- Ispravljali smo gramatička i pravopisna odstupanja, poštujući pritom neke izuzetnosti Selinovog osobenog govora. Pored toga, sistematski smo ispravljali pravopisne greške imena mesta i likova; nismo to radili samo u slučaju kada izgleda da imaju određenu svrhu. U tim slučajevima označene su sa [sic]. Pazilo se i da se držimo pravila interpunkcije koja su bila uvrežena u Selinovo doba.

- Iza tačke smo vraćali veliko početno slovo, osim ukoliko smo smatrali da nije u pitanju tačka, već slabo oblikovan zarez (tada bismo tačku zamenili zarezom). U pojedinim obrnutim slučajevima, dešavalo se da veliko slovo bude zamenjeno malim.

Dijalozi su prenošeni u novi pasus uz upotrebu crte navoda. Čak i kad su u pitanju kratak razgovor ili kratka replika, prenosimo ih u novi pasus, iako to Selin ne radi uvek. Znaci navoda su izbačeni, osim unutar neke replike kada neki lik navodi reči drugog lika.

- Novi pasusi sređivani su prema logici priče i dijalozima likova.

- Nekim likovima se tokom romana menja ime ili prezime; tako se Borokrom zove Stefan, Stepan ili Stevan, a njegovo prezime se u *Londonu III* povremeno menja u Petâr ili Pitâr. Kao i u *Ratu*, odlučili smo da ujednačimo vlastito ime, kao i prezime, uzimajući ono koje se najviše puta javlja u tekstu.

- Gledali smo da tekst ne opteretimo brojnim fusnotama; učinilo nam se da bi, ipak, bilo poželjno precizirati neke topografske elemente Londona, kao i da budu dati detalji za citirane šansone i pesme, pa i objašnjenja za određene osobenosti rukopisa.

Što se uredničkih izmena tiče, usvojena su ista pravila kao i za *Rat*.

- Greškom precrtane reči vraćene su bez bilo kakve napomene.
- Reči koje su očito greškom izostavljene dodavane su kurzivom u uglastoj zagradi: „Vratila se, iznurena, pored [mene].“
- Reči ili izrazi koji su se tokom čitanja dali naslutiti dodati su normalom u uglastoj zagradi: „Rat, za ovim stolom vam to tvrdim, ima da traje [zauvek].“
- Priređivačeve ispravke naznačene su kurzivom u uglastoj zagradi, između ostalog kako bi se naznačili nečitki delovi: „[nekoliko nečitkih reči]“.
- U nekoliko navrata, nečitka ispravka zamenjena je prethodnom verzijom koju je bilo lakše rastumačiti, bez bilo kakve napomene.

Priređivanje ovog teksta ne bi bilo moguće bez pažljivog čitanja i saveta Albana Serizjea, Paskala Fušea, Fransoa Žiboa, Anrija Godara, Erika Ležandra i Iga Pradijea. Na tome sam im duboko zahvalan.

LONDON

PRVI DEO

1.

Kad smo stigli u London, u početku jedva da sam viđao Anžel. Navratila je dva-tri puta da me pozdravi, i ono što sam je kresnuo tokom prvog meseca to je bilo sve. Previše zauzeta, kako je govorila, da se skući sa svojim Perselom u nekoj meni tada nepoznatoj aveniji u blizini Marbl Arča, lepom kvartu nalik na onaj naš iza Trijumfalne kapije, blizu jednog parka tipa našeg Monsoa, Hajd parka. Na tu stranu nikad nisam zalazio, takav je bio dogovor među nama, da im ne smetam. Uglavnom sam se držao svog kraja, ništa ni od koga nisam tražio, samo da imam svoj mir. Da ne budem ja kriv što se izrodila neka komplikacija. Zato mi je i pronašla garsonjeru u Lester stritu, i to vrlo zgodnu, moram da kažem. A Lester je kvart lakih zadovoljstava koji se naslanja na bulevar, ako želite da steknete sliku, na samom uglu Empajer teatra. U doba o kome govorim, u tom Empajer teatru gledale su se živahne muzičke revije. Ali bilo je to i vreme propagande za klanicu. Animirali su Engleza svim sredstvima, sa svih strana, da se uhvati u kolo, ali tvrd je Englez na ušima! Pakovali su mu to i u muziku nalik na vrlo patriotsko i svadbeno putovanje, sa čitavom bujicom napeva, sevanjem ženskih butina u žestokim ritmovima, u raju rascvetanih električnih cvetova. Pitam se šta bi taj još želeo. U 22. oklopnom se to mnogo prostije radilo, ali za džentlmena se mora uložiti napor. Zahtevan je on. Obrađivali su ga sugestivno, viskijem, cigaretom, ponosom, šuškanjem haljina, iznurivanjem. Čutao sam, zadivljen, takvu sam ulogu odabrao, mada mi je sve to

ipak ličilo na dečje igrarije. Kad sam prestao da šetam uniformu, često bi mi prilazio njihov regrutar, sa svojom malom kokardom i štapom, ne bi li mi čačnuo osećanja. Pecaio me na samoljublje, mislio je da sam naivčina. Slatkorečiv tip. Ja sam samo pozirao. Puštao sam ga. Ipak je u tome bilo nečeg što budi maštu. Podmlađivalo me da ga slušam, iz tog sam pakla ipak izašao u komadu. Slušao sam ga iz pukog zadovoljstva. Da li se videlo kako sam naćulio uši? Zar to okolina nije čula? Rekoh vam da je ulica u kojoj sam živeo bila malo po strani od Pikadilija, trga po kome kruži masa vozila, a izlozi šljašte od reklama. Da budem iskren, sporedna je ta naša ulica i prilično skrivena, sve sa buticima u kojima se slabo šta prodavalo, osim ako se manje-više ne izuzmu dupeta, naravno, na brzaka, na međuspratu, po engleski. A dole u prizemlju, u nekoj vrsti salona, odmarali su se makroi, uvek na oprezu. Anžel nije poznavala Englesku, ali odmah mi je pribavila veze, predstavila me svojim poznanicima. Zbog svojih rana bio sam im u početku simpatičan. Pravi prijatelji sa svih strana. I zašto ne reći, samo do izvesne mere. Bili su zapanjeni mojom vojnom medaljom, ali me taj jebeni orden previše protežirao kod njihovih dama, a to je bilo opasno. Skinuo sam uniformu. Nisam hteo da se kurčim.

Imao sam za sebe lepu mansardu, skrivenu skroz na vrhu, baš iznad Kantalupovih prostoriya, tog prevejanog podvodača iz Monpeljea koji je putovao tamo-vamo. Tu je, pored ovih iz Lester strita, takođe držao devojke. Bio je već iskusan, Kantalup, nalik na Kaskada, ali išlifovan i uspešniji. Ponekad bi mu zapale tri-četiri ribe koje je trebalo udomiti dok mesecima čekaju da krenu na put za Rio preko La Korunje. Šarm je Kantalupa spasavao u tom poslu a ne sila, podvodio je često i prave Engleskinje, mada važe za tvrd orah, išao je da ih vrbuje sve do barova u aveniji Šaftsberi, susednom kvartu, i to sveže i mlađane, jednoj čak nije bilo ni šesnaest. Engles-

kinje je, naravno, neko vreme stavljao na probni rad, pored devojaka iz unutrašnjosti, onih običnih, kod stanice Viktorija, da tu čekićaju. A kad bi ih upoznavao s ovim drugim srećicama, često bi pošlo naopako, nisu očekivale da u tako velikom broju rade za Kantalupa. Ponekad bi izbile i prave tuče. Tad bi uskočila njegova stamena Ursula, stalna radnica, može se reći da je volela taj deo posla. U startu bi početnicama polomila zub ili dva, čisto da ih smiri, a onda bi usledila i metla po turu da ih dovede u red. Kantalup nije vodio brigu o svom domu, njegovo je zaduženje bilo da šarmira van njega. Lepo sam mogao da čujem to prevaspitavanje kroz dimnjak njegove sobe. Kantalup nije voleo da prisustvuje tom spektaklu, odlazio je u Rojal pab da se opusti, na plišanu klupu sa svojom ekipicom iz Ridžent strita. A bili su baš srećni svaki za sebe ti njegovi pajtosi što nisu pozvani na scenu, što im odlaganje još traje, što su poslednji makroi u Londonu, zbog proširenih vena i emfizema, kratkovidosti i drugih još dovitljivijih falinki. Odlazili su u konzulat na Bredford skveru, svi oni, svakih osam dana, da daju svoje adrese dok im se gaće tresu. A posao je morao u sve dublju ilegalu. Trebalo je pokupiti sve ribe ortaka koji su otišli da se junače, ostavivši ih tako napuštene. Potražnje za mesom bilo je više nego ikad. Kurvice koje joj je dovodio Kantalup bile su pažljivo probране, pa se retko dešavalo da cura Ursula ne uspe da ih izdresira. Uostalom, devojke su suze ronile kad se moralo poći na daleki put, toliko bi se za jedva tri nedelje, mesec dana, vezale za njega i njegovu familiju. Kantalupa je u suštini odbijao svaki vid nasilja. U njemu je video samo predznak rata i klanice.

– Idi odavde, govorio je baš nežno debitantkinjama, idi, mala moja, ne zadržavam te, idi ako ti ovde nije lepo s nama. Ovde mora Ursula da se sluša, to je sve što od tebe tražim, ona je moja žena! Vidim da te to ne čudi. . . ja sam odan, pa

i ti budi kao što sam ja. . . Kasnije ćeš to umeti da ceniš. Nije sigurno da ćeš na svom putu često sresti ljude koji ispunjavaju svoja obećanja! . . . Ja umem da cenim kad na takve naiđem, i ti ćeš to naučiti, a ja ću ti naći takvog ako mi budeš odana, poslušna. . .

Bilo je poezije u njegovim tiradama. Istina je da nikad nije odbijao da ih proda kad se ukaže prilika. Ursula bi ih izdresirala u svakom pogledu. Prvih dana davala je devojkama lepe lekcije, učile su od Kantalupa lično manir stotinu cvetanja i užitke koje posebno cene mušterije u tropima. Uz svoju masu i široka bedra, Ursula je bila jaka kao konj. Kad bi krenula da prevaspitava početnicu, pritisla bi je pod sobom kao presom, i što se curica više otimala, to bi ona više uživala da ova zapamti te batine za ceo život. Ako bi posle otišla za Pantagoniju [sic] niko je više ne bi video.

Seansa se svodila na krike kojima nema kraja, a vrhunac je bio kada se, kao na proslavu, sjate i druge svodnikove kurvice iz stana, pa i neke iz okolnih soba, da početnicu prepeglađu još gore nego Ursula. Čupale su joj pramenove kose i stidne dlake sve do krvi. Onda bi joj obrađivale sise dok početnica, ostavši potpuno bez daha, ne bi izgledala kao da će da presvisne, da bi je onda dupetima prignječile, nabijale su joj dupeta u lice dok se ona guši. Kantalup se radije sklanjao, popeo bi se kod mene da nadgleda ulicu.

– Šta se mora, mora se, Ferdinande, slažem se i da je pravično i zasluženno, ali ipak je to divljaštvo i za žaljenje.

Mučila ga je briga da se ulica ne uzbuni. U Engleskoj skupo košta ako se ulica uznemiri, i ako provale da si siledžija. To ni po koju cenu nije smelo da se desi.

Žaca odozdo kojeg smo poznavali, sa svojim visokim šle-mom i trbušinom, špartao je za to vreme mirno i staloženo duž Pikadilija, kroz blago ustalasanu masu običnih redova